

„A Tisza-parton mit keresek?”

Ady Endre izgatott kérdését/felkiáltását valószínűleg minden olyan művész és tudós magáénak érezheti, aki vidéken próbál – olykor méltánytalan belyezetben – jelentőset, a „helyi értékrenden” messze túlhaladót alkotni. A Tisza-parton azonban nemcsak a lelki nyugtalanság, hanem az elszántság verse. Ezért is választottuk a híres sort sorozatunk címéül, melyben a magyar kultúra és tudományosság Szegedhez is kötődő jeleseit kívánjuk megszólaltatni.

„Sohasem éreztem még, hogy kész vagyok”

BESZÉLGETÉS KIRÁLY LEVENTÉVEL

Király Levente negyven éve a Szegedi Nemzeti Színház színésze. Hosszú idő, különösen, ha hozzátesszük, annak idején friss diplomával a zsebében, ígéretes tehetségként csak a pályakezdőkre kimért kötelező kétéves vidéki száműzetést szeretne volna itt letölteni. Aztán másként alakult. Prózistának szerződött, de amikor kiderült, hogy nem csupán fess fiatalember, hanem énekelni és táncolni is kiválóan tud, elhalmozták zenés feladatokkal. „Bájos Bóni gróf volt a Csárdáskirálynőben. Nem bornírt bolond. Sem viccszóró gépezet. Fiatal, szoknyától részegült, kedves fickó. A realista színészet érkezett személyében a monarchiabeli operett szeparéjába.” – emlékezett nemrégiben

KIRÁLY LEVENTE FALSTAFF SZEREPÉBEN
(Fotó: Veréb Simon)

a korai évekre a szakértő szemtanú, Molnár Gál Péter. Jól látható mér-földkövekként prózai szerepei jelezték színészi pályájának fejlődését: Mercutio, Figaro, Firsz a Cseresznyéskertből, Kean, a színész. És a zenés feladatok legnagyobbika, az egész művészetét összegző szerep: Tevje, a Hege-dús a háztetőn tejesembere. Amikor négy-öt éve Svejket játszotta a Kamaraszínházban, reklámfogásként hungarocellból szobrot mintáztak róla. Az emberek annyira megszerették a lábát lavórban áztató figurát, hogy felvetették, nem lehetne-e maradandóbb anyagból is kiönteni. Király Leventét sokszor hívták a legrangosabb színházak is, de legfeljebb csak röpke vendégszereplésekre hagyta elcsábítani magát. Két éve Willy Loman volt Az ügynök halálában, az előző szezonban pedig majd' másfél évtized múltán újra

eljátszotta Falstaffot a Szegedi Nemzeti Színházban. Két nagy szerep, két kivételes alakítás, amire sokan felkapták a fejüket. Nem a helybeli nézők – ők ismerve alakításait, már régóta Szeged színészkirályaként tisztelik –, hanem a szakma, és az őt újra fel-fedező kritikusok. A természetességével és egyszerűségével minden szerepében sikert arató színésszel pályájáról és szegedi kötődéseiről beszélgettünk.

– *Gyermekkorra, a családi háttér mennyiben játszott szerepet abban, hogy színész lett?*

– Egyáltalán nem, ugyanakkor nagyon is. 1937-ben Budafokon, a Gyár utcában laktam meg a napvilágot, a gyerekkorom ott és Albertfalván telt. Ezek a peremkerületek akkor még nem tartoztak szorosan a székesfővároshoz, kellemes, lakható települések voltak. Azért hívták a mi utcánkat Gyár utcának, mert semmi más nem volt ott, csak gyárak. Azok között építették fel a munkáslakásokat. Aki, mint az apám, ott lakást kapott, kiemelt elitmunkásnak számított. A Schwind-gyár és a papírgyár szomszédságában állt a Wein és Társa textilgyár, ahol apám textiltechnikusként dolgozott. Gyerekkoromban nagyon kis növésű voltam, az iskolában pedig mindig a legnagyobbaké, legerősebbeké volt az irányítás. Ez rettentően idegesített. Volt az osztályunkban egy langaléta fiú, a Molnár, aki szabályosan uralkodott a többiek felett. Ő osztotta ki a szerepeket, ő volt az isten. Mindez sokkal drasztikusabban történt, mint ahogy azt például Molnár Ferenc A Pál utcai fiúkban bemutatta. A gyerekek nagyon kegyetlenek tudnak lenni, nálunk is mindennaposak voltak a verések. A kisebbeknek ki kellett szolgálniuk a nagyobbakat. Nagyon szerettem volna valamivel kitűnni. Egyszer ez a nagy Molnár-gyerek úgy megsértett az egyik órán, hogy eldöntöttem, óra után, ha kimegyünk a teremből, megverem. Amikor kicsöngettek, a folyosón fejfel nekirohantam a gyomrának. Nem számított rá, a váratlan támadás teljesen lebénította. Összerogyott, én pedig nekiestem, mint egy gőzgép, vertem, ahol értem. Ma azt mondom, aljas dolog volt, de akkor csak az hajtott, hogy megtörjem a hatalmát. A többiek döbbenten látták, hogy az erős Molnárt is le lehet győzni. Ezt csak azért mesélem, mert ma is így vagyok: ha az ember valamit nagyon akar, akkor el tudja érni. Az akarat mindennél fontosabb. Ez a győzelem gyerekvirtusból született, nem gondoltam, hogy erősebb vagyok a Molnárnál, de abban a pillanatban jó döntést hoztam, mert attól kezdve máshogy viselkedett velem. Ez volt az első nagy sikerélményem. Nagyon kemény életünk volt: az erősebb győzött. Kicsit a mostani világunk is erre hasonlít. Akkoriban tényleg a bátorságról szólt az életünk. Nem messzire tőlünk volt egy utászlak-tanya, a második világháború vége felé történt, hogy elhagyták a magyar katonák. Bemérészkedtünk, összegyűjtöttük az otthagyt rohamsisakokat, és azt találtuk ki, hogy csúzlival lövünk egymás fejére. Minden veszélyes bulinak részese voltam. Tájnyelvi szóval azt szoktam mondani, én olyan böszme vagyok: ha elkezdek hinni valamiben, akkor kész vagyok tenni is érte.

– *De hogy jön a képbe a színészet?*

– Arra sokáig abszolút nem gondoltam. Édesapám fantasztikus ember volt, kicsit megmagyarázhatatlan, kicsit csoda és rejtély. Mindig régész akart lenni, de a szülei nem tudták taníttatni. Apai ágon a felmenőim cipszerek voltak, nem is beszéltek rendszeresen magyarul. Amikor a Szepességből eljöttek, Szekszárdon települtek le, és szabómestereként királyi szállítói címmel rendelkeztek. A nagyapám, Kőnig Antal is – akit én már nem ismerhettem – szabómesterként kereste a kenyerét, a nagyanyám, Király Mária pedig dunaföldvári parasztlány volt. A nevüket azért tartottam érdekesnek elmondani, mert engem is Kőnigként anyakönyveztek. Másodéves főiskolásként Az

embert tragédiájában játszottam, amikor Básti Lajos – meglátva a nevemet a plakáton – azt mondta: magyar színházban nincs olyan név, hogy Kőnig, mostantól kezdve Király a nevem. Apám először megsértődött, de aztán megbékélt, mert tulajdonképp a nagyanyám nevét vettem fel. Visszatérve a nagyszüleimhez: a jól menő szabóságuk váratlanul tönkrement. Edesapám bátyját még ki tudták taníttatni, tanár lett belőle Miskolcon, de apámat már nem. Ezért Németországba küldték, hogy tanulja meg a textiles szakmát. Az egyik tanára úgy belé oltotta a régészet szeretetét, hogy életre szóló szenvedélyévé vált. Amatőr régésszé képezte magát, minden szabadidejében megszállottan csak ezzel foglalkozott.

– *Gyanítom, a gyerekeiből is régészt szeretett volna faragni...*

– Így van! Öten voltunk testvérek, meglehetősen nagy korkülönbséggel. Én voltam a legkisebb, már nem is vártak, afféle véletlen gyerek voltam. Apámat furcsa természettel „áldotta meg” a sors: mindig ellenzéki volt. Nem felelt meg neki a Horthy-rendszer, de aztán a Rákosi- és a Kádár-rezsim se. Ahogy később mondta, amikor már komolyabban is tudtunk beszélgetni: mindig jót akart, nagy patrióta volt, mindig következetes is maradt, de valahogy mégsem sikerült neki beilleszkedni. Kissrác koromban mindig magával vitt az ásatásaira. A Duna mentén, Érdtől Nagytétényen át Budafokig és Albertfalváig valamikor római kori castrumok, helyőrségek álltak, azok maradványait tárta fel. Egykori tanárától alapvető dolgokat tanult meg, például ránézésre meg tudta állapítani, hogy egy búzamező alatt hol húzódik falmaradvány. Ott vékonyabb volt a földréteg, ezért másképpen nőtt a termény. Százhalombatta környékén akkoriban még ásni sem kellett, a Duna partján össze lehetett szedni a kimosott római kori pénzeket. Rettenően élveztem az amatőr régészkedést. Apám, mint elhivatott ember, a leleteket nem saját magának gyűjtötte, hanem mindet felajánlotta a Nemzeti Múzeumnak. Az akkori igazgató adott is neki egy olyan igazolványt, ami tanúsította, hogy a múzeum megbízásából régészkedhet. A hivatásos régészek is megbecsülték, tudták, hogy hozzáértéssel dolgozik, és csak jót csinál. Sok lelettel árasztotta el a Nemzeti Múzeumot. Később már nemcsak római kori ásatásokat végzett, hanem középkori temetőmaradványokat is feltárt. Régészetből sokat tanultam tőle.

– *Mi történt, amikor kiderült, hogy nem akar régész lenni?*

– Apám jó ideig nem tudta megemésztetni, mert biztos volt benne, hogy sikerült „megfertőznie” a régészettel. Nagyon nagy harag alakult ki benne, amit máig nem egészen értek, mert nekem is vannak gyermekeim, akik mindig szabadon dönthetnek az életükről, nem szólok bele. Persze, mi még egészen más viszonyban voltunk a szüleinkkel, magáztuk őket, ha apám leült az asztalhoz ebédelni, nem fordulhatott elő, hogy valamelyik gyerek ne legyen ott. Nem beszélgetett velünk, hanem kinyilatkoztott. Egyszer Albertfalva határában kiásott egy római kori castrumot, és hogy ne tegyék tönkre a falakat, a kis fizetéséből kibérelte a környező 30 hektáros területet. Valamit kezdeni kellett a földdel, ezért elhatározta, hogy bevetjük kukoricával. Fogadott valakit, akinek pontosan meghatározta, hogy hol, milyen mélyen szánthat. Elvetettük a kukoricát, de ő semmit nem dolgozott, hanem szegény édesanyámmal ketten csináltuk. Nálam jóval idősebb testvéreim már mindenféle indokkal ki tudtak bújni a kapálás alól. Rettenetes volt a végtelennek tűnő kukoricatáblákban kapálni. Ráadásul rossz volt a termés, nem hozott hasznot, mert sokat kellett fizetni az elszállításért is. Amikor az egyik ebédnél apám elégedetten mondta: hiába, csak megérte a kukoricával bajlódni. Mindenki csak hallgatott, de én nem bírtam ki: Tudja apu, ez

bizony nem érte meg! Semmit nem dolgozott vele, mi csináltuk ketten az anyuval. Rettentően mérges lett, meg akart ütni, de elszaladtam. Ez is egyfajta lázadás volt. Apám azt mondta, olyan megátalkodott vagyok, hogy biztosan nem fogok vízszintesen meghalni, azaz vagy felakasztanak, vagy valami más szörnyűség fog történni velem. Ez a mondása nagyon megragadt bennem. Nem tudtam, mihez fogok kezdeni, de abban biztos voltam, valami olyat csinállok majd, amivel bebizonyítom neki, hogy nem vagyok senki. Kamaszkoromban sok mindennel foglalkoztam, vitorláztam, repültem, egészen szép eredményeket értem el. Balhéim is voltak. Végül abban a textilgyárban kaptam munkát, ahol apám akkor már üzemvezető volt.

- Hogy került onnan a színművészeti főiskolára?

- Nagy divat volt akkoriban színjátszó köröket alakítani a gyárakban. Kitalálta valaki, hogy mi is szervezzünk egyet. A bátyám lett az első vezetője, később profi színházi szakembert is hívtak. Tizenhét éves lehettem, amikor szerepelni kezdtem. Különböző bálokon műsorokat adtunk, majd két-három felvonásos egyszerűbb darabokat is bemutattunk. Az egyik társam egyszer szólt, hogy elmegy felvételizni a színművészeti főiskolára, és hívott engem is. Őt nem vették fel, engem igen. Abszolút naivan mentem a felvételire, csak kiválasztottam néhány verset. Burns Falusi randevúját mondtam az első rostán, mégpedig úgy, hogy az ajtóban állva eljátszottam a fiút és a lányt is. A felvételi bizottságban ülő Básti Lajos úgy röhögött, hogy majd kiesett az asztal mögül. Azt mondta: „Nem tudom, mit tud, de föl van véve!” Nagyon boldog és büszke voltam magamra, úgy éreztem, bebizonyíthatom, hogy érek valamit. Apám azonban tragikusan panasolta a barátainak: „Komédiás lett a fiam.”

- Milyen volt akkoriban a színművészeti főiskola?

- A maiaknak már gyakran más a véleményük, nekem csodálatos volt! 1955-től 1959-ig tartottak a főiskolás évek. A legmeghatározóbb tanáromnak Gellért Endre, a színész főtanács vezetője, a Nemzeti Színház akkori főrendezője bizonyult. Csoda ember volt, a veséinkbe látott. Valaki azt írta róla, hogy a második világháború után a magyar színjátszást a naturalizmus pocsolyájába taszította. Ez nem igaz! Gellért átvette a Sztanyiszlavszkij-módszert, nagyon tudatosan és kiváló pedagógiai érzéssel egyszerűen csak meg akarta tanítani a növendékeit beszélni, szituációérzéklet szeretett volna kialakítani bennük. Nálam ez olyannyira sikerült, hogy máig csak úgy tudok szöveget tanulni, ha szituációban helyezem el magam. Ha nem vagyok szituációban, mindig botlok. Szinetár Miklós is nagyszerű tanárunk volt, a tanári gárdából akkoriban a legfiatalabb. Ahogy elvégezte a rendezői szakot, rögtön osztályfőnök lett a főiskolán. Hihetetlen bizonyítási vágy hajtotta, ami nekünk rettentően jó volt. Noha hallottam már rosszakat is róla, én csak a legnagyobb tisztelettel tudok beszélni róla. Sikerült megértetnie velünk, hogy a színjátszás nem lehet munka – ez játék, még ha olykor véresen komoly is. Imádtuk a helyzetgyakorlatait, mindenkinek nyolc-tíz ötlete volt, amit meg akart mutatni, ezért listát kellett vezetnünk, hogy ki következik.

- Kik voltak az évfolyamtársai?

- Nem volt rossz évfolyam, csak sajnos ma már nagyon kevesen élünk. Mindenféle ember összegyűlt ott akkor. Dégi Pista a Ganz-Mávagból jött, ahol kovács volt. Polgár Géza – akinek tizennégy szakmája volt – huszonnyolc évesen kezdte a főiskolát. Holl Pista és Pásztor Erzsébet szintén fantasztikusan jó színészeknek bizonyultak. Kialakult egy öt-hat emberből álló kovász, aminek, hál’ isten, én is tagja voltam. Olyan tanára-

ink voltak, mint Apáthy Imre, Sulyok Mária, Básti Lajos és még sokan az akkori legnagyobbak közül. Semmi más nem érdekelt bennünket, csak a szakma.

- Főiskolásként élte meg az 1956-os forradalmat is...

- Egész évben tanultuk a honvédelmi ismereteket, a nyári szünetben pedig egy hónapig gyalogos katonák voltunk. Alighogy leszereltünk, kitört a forradalom. Csak igaz dolgokban vettünk részt. Noha talpig fegyverben voltunk, nem gyilkoltunk, csupán védtük a főiskolát. Mi szavaztunk elsőként arról, hogy kik azok a tanárok, akiktől tanulni akarunk. Ez akkoriban nagy dolognak számított! Gyufahúzással sorsoltuk ki, hogy ki, melyik tanárról mondja el a véleményét. Akit nem tartottunk jónak, az el is ment, akit pedig jónak ítéltünk, büszkén maradt. Furcsa, bonyolult helyzet volt. Mint minden sorsfordító időben, akkor is megmutatkozott, ki az ember, ki nem. Az Ódry Színpad helyén akkor még templom állt, s ott gyülekeztek a volt politikai foglyok. Érdekes volt megfigyelni, ki hogyan foglal állást különböző emberi, erkölcsi, etikai kérdésekben. Mi elvetettük a végleteket. Az egyik évfolyamtársunk apja híradós tisztként dolgozott az ÁVO-nál, egyetértettünk abban, hogy nem engedjük bántani. Az orgona mögé bújtattuk, és mindvégig a védelmünk alatt állt. Amikor a szovjet csapatok bevonultak, és szétlőtték a Vas utcai épületünk előcsarnokát, úgy döntöttünk, hülyeség lenne visszalőnünk. Emlékszem, néhányan megbeszéltük, hogy disszidálunk, mert nem lehet itt tovább élni. Kiderült, hogy egyikünk sem volt ott másnap reggel hatkor a vasútállomáson. Szégyenkezünk egymás előtt, de bevallottuk, hogy nem tudtunk volna elszakadni. Nagyon rossz véleményünk volt az új rendszerről, de mi, akik a főiskolán mindvégig fegyverben voltunk, szerencsére következmények nélkül mindent megúsztunk, mert Major Tamás megvédett bennünket. Csak néhány hallgatónak támadt problémája – köztük Csurka Istvánnak és Moldova Györgynek –, de ők nem a főiskolán voltak a forradalom alatt.

- Főiskolásként melyik volt a legemlékezetesebb feladata?

- A felsőbb évesek Szinetár Miklós rendezésében fantasztikus Koldusopera-előadást csináltak az akkori Katona József Színházban, ami a Nemzeti Színház kamaraszínháza volt. Abban az időben a színművészeti főiskolások csak a Nemzetibe mehettek gyakorlatra. A színháztörténet szerint az volt a legjobb magyar Koldusopera-előadás. Margitai Ágiék vizsgaelőadásaként született meg, a főszereplőktől kezdve az utolsó statisztáig mindenki főiskolás volt. Valami eszelős energia és csoda volt benne. Fülöp Zsiga minden idők legjobb Bicska Maxija volt. Én Edét, a bandatagot játszottam, aki mindennap egészben lenyelt egy tojást. Hihetetlenül nagy sikerünk volt vele.

- Hogyan került diploma után Szegedre?

- Negyedéves koromban Gellért Endre rendezésében Ladányi Ferenc, a Madách Színház igazgatója játszotta Peer Gynt szerepét. Akkoriban azt mondták róla, ő minden idők legjobb magyar Peer Gyntje. Állítólag Szegeden is játszotta. Pártos ember volt, a filmekben mindig pozitív hősöket alakított. Nagyon jó színésznek tartottam. Emlékszem, Gellért Endre behozta nekünk a Peer Gynt rendezői példányát – amit később, valamelyik könyvében Molnár Gál Péter közzé is tett –, hogy nézzük meg, ezt szeretné megvalósítani. Minden precízen le volt benne írva, még a mi kisebb szerepeinkre vonatkozó elképzelései is. Számunkra akkor Gellért volt az isten. Három hétre kiküldték Kínába tanulmányútra, közben itthon kinevezték mellé a Nemzeti Színház főrendezőjévé Marton Endrét. Mire hazajött, már ketten voltak ugyanazon

a poszton. Igyekeztek tönkretenni a nimbuszát. Ilyen körülmények között csinálta a Peer Gyntöt, amiben én is játszhattam. A bemutató után az említett rendezői példány alapján megbeszéltük, mit sikerült megvalósítanunk. Egy növendék számára maga volt a csoda, hogy a professzora képes erre. Érdekes volt látni, hogy az általunk tisztelt nagy színészek milyen utat jártak be a próbaidőszakban. Gellért hagyta, hogy mindenki megkínlódja a saját szerepét, nem volt erőszakos, mégis mindenki ugyanoda jutott, ahová ő akarta. Akkoriban én egy hatvankét kilós szőke siheder voltam, átmenet a kamasz és az ifjú között. Mindenre lehetett használni. A Peer Gynt előadásai után Ladányi Ferenc megkérdezte, volna-e kedvem a Madách Színházhoz szerződni. Hogyne lenne! – válaszoltam. Ő annak rendje-módja szerint beszélhetett a főiskolára, vagy nem is tudom, pontosan mi történt, csak néhány nap múlva kaptam egy papírt, hogy fegyelmire kell mennem. Fogalmam nem volt, miről lehet szó. Annyi renitenciát csináltunk, hogy rengeteg fegyelmi ügyünk volt. Mint kiderült, az volt a főiskola vezetésének a baja, hogy milyen alapon tárgyalok én egy színházigazgatóval. Olyan komolyan vették ezt, hogy az is felmerült, nem kapok diplomát. Holott már a vizsgaelőadásom is túl voltam. A humánus Gellért Endre húzott ki a bajból. Az '56-os forradalom után Meruk Vilmos került a művelődési tárca színházi főosztályának élére, aki – utólag már belátom – nagyon okos rendeletet hozott: minden pályakezdő diplomás színésznek vidéken kell eltöltenie két évet. Kivéve a mindenki felett álló Törőcsik Marit – aki akkoriban csinálta a Körhintát – és akkori férjét, Bodrogi Gyuszt, aki a József Attila Színházhoz szerződhetett.

– *A vidéki színházak közül miért épp a szegedit választotta?*

– A Fészek Klubban gyűltek össze a vidéki igazgatók és főrendezőik. A szegedi színházat Vaszy Viktor és Komor István képviselték. Komor – aki korábban látott engem a Lumpáciusz Vagabundusz című tündérmesében a főiskolai vizsgaelőadáson – megkérdezte: „Lenne kedved Szegedre jönni?” Víz van? – kérdeztem. – Mert én víz mellett nőttem fel, csak olyan helyre megyek, ahol víz is van. „B... meg, hát ott folyik a Tisza!” – felelte az ő sajátos stílusában. Nem volt könnyű döntés Szegedre jönni, mert soha nem voltam hosszabb ideig Pesttől távol. Amikor a két kis bőröndömmel először leszálltam a gyorsvonatról, és megláttam a szegedi pályaudvar lepusztult épületét, azt mondtam: Atyaúristen! Ez is város? Bementem a színházba, ahol mindenki kedvesen fogadott. Amikor megkérdeztem a titkárnőt, hol fogok lakni, azt felelte: „Édes Leventém, ahol lakást talál magának.” Nem találtam. Három hónapig a régi Hungária Szállodában laktam, a lakbért négy éven át fizettem vissza. Ahhoz képest, amilyen híre a szegedi színháznak Pesten volt, nagyon jó színész kollégákat találtam itt. Kátay Bandi, Kaló Flóri, Domján Edit, Lehoczky Zsuzsi voltak a társulat meghatározó tagjai.

– *Mi volt az első szerepe?*

– Nagy bukás! Calderon A zalamei bíró című romantikus drámájában a marcona őrmestert kellett játszanom, aki szét akarja verni a világot. A kezdő színészek összes betegsége elért, hiába erősítettem magamat hatalmas bajusszal. Azt az első szerepemet ismerem el egyedül bukásnak. Reménytelen feladat volt. Igazi szereposztási baklövés. Akkor szerződtették Szegedre Kiss Feri bácsit is, aki nem sokkal korábban szabadult a börtönből, és Székesfehérvárott éjjeliőrként dolgozott. Ő volt a zalamei bíró. Komor Pista rendezte az előadást, aki egy csodálatos, reneszánsz ember volt. Úgy tudta elmesélni, hogyan deportálták, hogy a hallgatósága halálra nevette magát. Őt nem is vitték volna el, csak a lányt, aki a szerelme volt. De felverekedte magát a vonatra. Ko-

mor azzal bízott, bírom ki ezt a szerepet, később majd eljátszhatom Mercutiót. Erre csak a következő szezonban kerülhetett sor, amikor a Rómeó és Júlia címszerepeire kiszemelt frissen végzett Mécs Karcst és Papp Évát Szegedre szerződtették.

- *Prózai színésznek készült, hogyan találták meg mégis a zenés feladatokat?*

- Békés András megkérdezte, tudok-e táncolni és énekelni. Gellért azt tanította nekünk a főiskolán, hogy a színész sohasem mondhatja: nem tudom. Legfeljebb megkérdezheti: Hogyan? Akkoriban nagyon sok zenés vígjátékot játszott a szegedi színház, az egyik ilyenben, az Érdekházasságban rám bízta egy siheder szerepét. Domján Edittel, Kaló Flóriánnal, Földi Terivel és Kovács Jancsival játszottuk a darabot, óriási sikerünk volt. Azután sorra osztották rám a táncos komikus szerepeket.

- *Hosszú ideig ilyeneket játszani alattomos veszélyeket rejthet egy színész számára...*

- Nem tudom, másnál hogy működött ez, én boldog voltam, hogy sokfélét játszhatok. Azt mondtam, mindenre hajlandó vagyok, ha prózai szerepeket is kapok. Örültem sokat játszottam akkoriban. Elsősorban az érdekelt, hogy olyan feladatokat adjanak, amelyekben meg tudom mutatni magam. Kedves szerepem volt A vágy villamosában Mitch, de jobban izgattak azok a feladatok, amelyekben szélesebb érzelmi palettát lehetett megmutatni. Borzasztóan nehéz, mégis csodálatos feladat volt Kean. Retentően izgatott, hogyan tudok megoldani egy olyan szerepet, ami olyan távol áll tőlem, mint ide Alsó-Dabas. Kean egy nagyképű, beképzelt, zseniális színész, márpedig én se zseniális, se nagyképű nem vagyok. Mégis, állítólag jól el tudtam játszani. Sokkal korábban, 1961-ben Abrahám Pál operettjében, a Viktóriában a Jancsi cigányt kellett életre keltenem. Színészileg jól akartam megoldani, mert sohasem hittem abban, hogy az operett csak brettli. Ha esetleg mégis az volt, akkor is belemagyaráztam, hogy mitől olyan az a táncos komikus. Mitől olyan lökött Bóni gróf? Mert az agyában valami másként működik. Ha ezt fel tudom vállalni, ha azonosulni tudok vele, akkor rögtön érthetőek lesznek a poénok. Férfiasan bevallom, sohasem tudtam vicceket mesélni, mert poénok az életben is csak szituációkból erednek. Aki ismeri a színházi világot, tudja, vannak úgynevezett büfészínészek, akik a fröccs mellett roppant humorosnak tűnnek, de ha felmennek a színpadra, akkor sehol semmi...

- *Amikor elkezdte a pályáját Szegeden, hosszabb távra tervezett, vagy csak a kötelező vidéki száműzetést akarta itt kibekkelni?*

- Egyáltalán nem akartam itt ragadni! Azt gondoltam, gyorsan eltelik ez a két év, és utána elfelejtem Szegedet. Egy év után is csak ezerhatszáz forint volt a fizetésem. Az is csak úgy, hogy Vaszy Viktorral kellett megküzdennem érte. Vaszy, mint a színház igazgatója és kiváló karmester, csalt, lopott, hazudott az operajátszás érdekében. Először ezernégyszáz forintban állapította meg a kezdő fizetésemet. Amikor megkérdeztem tőle, miért kapnak máshol ezerhatszáz a kollégák, mellébeszélte. Azt mondtam neki, rendben van, akkor írok a minisztériumnak. Erre rögtön felemelte ezerhatszázra. Egy év után venni akartam egy motorbiciklit, hogy minél hamarabb rohanhassak haza Pestre. De nem tudtam venni, mert a fizetésem olyan kicsi volt, hogy OTP-hitelre sem adtak. Végül nagy tranzakcióval Földi Teri nevére vettük meg a motorkerékpárt, és neki fizettem a részleteket. A Danuviával hat óra alatt zötyögtem fel Pestre. Időközben kiderült, hogy nagy szükség van rám Szegeden. Akkoriban forgattam még néhány filmet, de olyan sok volt itt a munkám, hogy később már nem is hívtak. Amikor például Révész György hívott, akinek több filmjében is szerepeltem, a titkárságon le-

tagadtak, és át sem adták az üzenetét. Úgy gondolták, minek idegesítsenek vele, amikor úgysem érek rá. Hosszú folyamat eredménye volt, amíg azt mondtam: szegedi vagyok. Sőt, ma már jobban szegedi vagyok, mint sok tősgyökeres szegedi, aki nem is tudja, hogy hol él.

– *Most Lőrinc barátot játssza a Rómeó és Júliában, amiben pályakezdőként Mercutio volt...*

– Akkoriban a Rómeó és Júliában általában idősebb, tapasztaltabb színészekre bízta a fiatalok szerepeit is. Az idősebb korosztály biztosan emlékszik arra az 1936-os klasszikus angol filmre, amelyben John Barrymore abszolút filozofikus figuraként keltette életre Mercutiót. Semmi mozgékonyság, frissesség nem volt benne. Akkor úgy éreztem, Mercutio ugyanolyan fiatal, mint mi, azaz csak az életet akarta élni. Szendrő József rendezte az előadást, szerettem, mert hagyott bennünket játszani. Nem ellemezte, hogy az én Mercutióm egészen más legyen. A Mab-monológ és a vívójelenet volt a meghatározó epizód. Az összes többi, ami közte van, az az élet olyan szeretete és reneszánsz élése, ahogyan minden fiatal a mai napig is élni akar. Ami persze nem azonos az önpusztítással. A vívás jelenetét úgy csináltuk meg, hogy Tybalt dühből vívott, Mercutio pedig csak játszani akart vele. Amikor Rómeó beleavatkozott a játékba, véletlenül szaladt be a szúrás. Mercutio el sem akarta hinni: „Nem olyan mély, mint egy kút, nem olyan tág, mint a dóm kapuja, de azért megjárja.” „A szentségit, hogy egy kutya, egy macska, egy patkány, egy pocok karmolja az embert halálra!” Itt kell megdöglenni, mert Tybalt véletlenül átszúrta Rómeó hóna alatt? – ezt gondolhatja Mercutio, és ezt próbáltam eljátszani. Abból indultam ki, hogy mi a véletlen halál egy olyan embernek, aki nem halálra készült, nem is akart halált adni, csak jól akart élni, de megérti, már nem lehet. Amikor később láttam Zeffirelli híres filmjét, csak ámultam és dühöngtem: ha nincs ilyen nagy földrajzi távolság köztünk, azt mondtam volna, ellopták a tíz évvel korábbi Mercutiómat.

– *Hogyan fogadta, amikor a fia bejelentette, hogy követi a pályán?*

– Nagyon rosszul viseltem. Attila kicsi kora óta elkísért engem a fellépésekre. Biztos voltam benne – és épp emiatt kicsit talán tudatosan ezért is vittem magammal –, hogy miután megismerte a színészi pálya gyötrelmeit is, eszébe sem jut ezt a pályát választani. Hiszen nem csupa csillogás-villogás, felhőtlenesség. Sokan elhazudják a nehézségeit és a borzalmát. Ha tehetségtelenül kerül valaki erre a pályára, az rettenetes személyiségtorzuláshoz vezethet. Alkalmazkodó lesz, de nem toleráns, a következő fokozat a megalkuvás, majd az aljasság. A színészet egy fertőző betegség. Az exhibicionizmus pedig borzasztó tud lenni. Aki nem azért akarja megmutatni magát, mert el akar mondani valamit, hanem mert mindig önmagát akarja látni és láttatni, annak olyan tulajdonságai alakulnak ki, amelyek az egész életét megkeserítik. Lehet, hogy bármelyik másik pályán fantasztikus tehetség lehetne, itt meg inkább vállalja a megaláztatást. Az ő szemszögéből mindenki más hibás, csak egyedül ő nem. És minden ellene szól. Ezt tudva, csak egyet kértem a Jóistentől: Bármilyen szakmát válasszon is a fiam, csak színész ne legyen! Azt hittem, védőoltást kapott ellene. Ám egyszer csak érettségi körül váratlanul kijelentette, hogy színész lesz. Volt néhány keservesen nehéz napom. De aztán végiggondoltam: nem tehetem meg, hogy a fiam ellen vagyok. Jelentkezett a főiskolára, de elsőre nem vették fel. Úgy látszik, örökölt valamit a génjeimből, mert utána rettentően elszánt lett. Bekerült Ruszt József akkor formálódó szegedi társulatába. Eszeveszett akarással akarta csinálni, teljes pályás letámadást indított. Mindig ott

volt Ruszt sarkában, közben a balettesekkel is gyakorolt, mert táncolt a Diótörőben. Amikor azt mondta, hogy a következő évben is jelentkezni akar, úgy döntöttem, felkészítem, mert azt a szégyent nem veszem a fejemre, hogy felkészületlenül menjen a felvételire. Felvették. Két évig nem hitte el, hogy nem miattam. Pedig tényleg nem miattam. Sokáig nem is engedte, hogy elmondjam a véleményem a játékaról. Most tartunk ott, hogy néha megkérdezi, és akkor elmondom. Másodéves volt, amikor elhívta Vámos Laci a Fővárosi Operettszínházba, az Örült nők ketrecébe eljátszani a fiatal fiút. Az volt életem legnehezebb előadása. Szó szerint rosszul voltam, majdnem orvost kellett hívni. A próbákból semmit sem láttam, ezért ott szembesültem vele, milyen színész lesz a fiam. Szégyenkezni fogok miatta egy életen át, vagy viszi valamire? Körülbelül a második felvonásra oldódtam fel, mert nagyon jól játszott. Később a Vígyszínházba került, ahol rögtön beugrott Gálffi Laci egyik szerepébe.

- Mit szólt, amikor meghallotta, hogy az ország egyik vezető színházából hazaszereződik Szegedre?

- Nem örültem a döntésének! Az öntudatom kétfelé hasadt: mint apa, legszívesebben azt mondtam volna neki, jobban tenné, ha a Vígben maradna; mint kolléga, úgy gondolom, igaza van.

- Mit gondol, mi történt volna önnel, hogy alakult volna a pályája, ha nem állt ellen a csábításoknak, és elszerződik valamelyik fővárosi teátrumhoz?

- Biztosan rossz lett volna! Én örömszínész vagyok. Nem tudnám azt csinálni, hogy reggel hattól a rádióban vagyok, tíztől kettőig próbálok, utána rohanok a szinkronba. Nekem ma is minden bemutatóm hihetetlenül nagy stresszt jelent. Majd összecsinálom magam. Sokan nem is hiszik el, azt mondják, úgyis megoldom. A pesti háttásban valami biztosan csorbulna. De nem is kerülhettem volna ilyen helyzetbe, mert nem vagyok az a típus. Csak úgy szeretek dolgozni, ha kiveséznek. Vállalom azt is, hogy esetleg nem sikerül. Nem érte volna meg az utazgatás csak azért, hogy elmondhassam, hol mindenütt játszom. Ezért szoktam mondani, hogy örömszínész vagyok. Szeged egy élhető város számomra, ahol jól érzem magam, mert mindig megkapom a nagy lehetőségeket. Keant, Tevjét, Falstaffot nem játszhattam volna el Budapesten.

- Melyik volt az a szerep, ami után úgy érezte, végképp sikerült a szegedi közönséget meghódítania?

- Nincs ilyen! Nem lehet meghódítani a közönséget, mert az ember mindig pontosan érzi, ha valamelyik szerepe nincs egészen rendben, és ezért sohasem lehet tökéletesen biztos önmagában. Csak a szeretetet érzem. Annak nagyon örülök, hogy általában nem szerepekhez kötnek az emberek. Miután már unokák is nőnek fel rajtam, etalonnak tartanak, ami nagyon jó érzés. Ugyanakkor sohasem éreztem még, hogy kész lennék. Sőt, egyre rosszabbul érzem magam, mert egyre élesebben látom, mi az, amit még mindig nem tudok megcsinálni. Tudom, hogy jó színész vagyok. Alszerénység lenne tagadnom. De ez nem jelent megnyugvást! Örök kételyeim vannak. Ma is órákig tudok rágódni például egy Shakespeare-mondaton. Hogy lehetne úgy elmondani, hogy a nézők biztosan megértsék. Lehet, hogy egyszer majd a pályát is azért kell abbahagynom, mert nem bírja az idegrendszerem az egyre fokozódó elvárást.

- Érdekes, hogy miközben alapvetően naturalista színésznek tartja önmagát, az utóbbi években Zsótér Sándor abszurd, már-már szélsőségesen modernnek ítélt produkcióiban több szerepet is látható élvezettel játszott, és nagy sikert aratott velük. Hogy van ez?

- Változik a világ, tudomásul kell venni, hogy új rendezőgenerációk jönnek. Nem biztos, hogy mindig követendő utat kínálnak. Ennyi tapasztalattal ma már azt mondom: nem akarok alulmaradni. Azt gondolom, ha valamit jól eljátszanak, és a darabot játsszák el, akkor nem kell – már bocsánat – finggal tojáást festeni. Sohasem vagyok a rendezővel szemben ellenálló. Ha új dolgokat kérnek – amit megérték, hiszen nyilvánvaló, hogy nem akarják ugyanazt, amit valaki már megcsinált –, egyetlen kérés van: adjanak szituációt. Elsősorban ebben vagyok naturalista: szükségem van arra, hogy szituációba tegyenek, vagy lehetőséget adjanak, hogy magamat elhelyezzem. Ha ez megvan, akkor kész vagyok az eget is zöldre, feketére vagy lilára festeni. Ha nincs szituáció, ha csak azért történik valami, hogy öncélúan lila legyen, képtelen vagyok jól játszani. Zsótér Sanyival nagyon szeretek dolgozni, mert minden kérdésemre van jó válasza, azaz mindig tudom a miérteket. A legtipikusabb munkánk Az ügynök halála volt. Amikor felvetette, hogy megcsinálná velem, azt mondtam neki, én már nem akarok minden áron játszani. Csak abban az esetben gondoljon rám, ha eljátszhatom benne azt, amit gondolok. Megkérdezte, mi lenne az. Elmondtam. Számomra Willy Loman szerepében az a legfontosabb, hogy egy ember mit hisz sikernek és mit nem, ebben mi a hazugsága; mit képzel a gyerekeiről és az életről; és végül milyen a valódi Amerika. Egy olyan rendezővel, aki mögött van gondolat, érdemes megkínlódni egy jó szerepért. Egy ilyen típusú színésznek, mint én vagyok, nagyon nehéz megemésztetnie, hogy amikor Willy Lomant játssza, bejön a feleségét, Lindát alakító színész nő Toto kutyának maszkírozva. De ha az van mögötte, hogy ez az amerikai álmvilág, a hamis highlife paródiája, ami jelzi a felszín alatti borzalmakat, tragédiákat, akkor képes vagyok elfogadni. Ebbe kapaszkodtam bele. És mindig van valami, amibe bele lehet kapaszkodni. Ha nem találom kapaszkodót, nem sikerül a szerep. És akkor elsősorban magam előtt bukom meg. Kesserling bűnügyi bohózatában, az Arzén és levendulában Abby Brewstert, a gazdag, öreg New York-i hölgyet játszottam, ami már önmagában olyan abszurd volt, hogy kíváncsivá tett, működhet-e így az előadás. A próbaidőszak végén már azt mondtam, lehetünk volna még abszurdabbak, már teljesen mindegy volt.

- Az előző évad végén Zsótér Sándor Falstaff címmel állította színpadra Shakespeare IV. Henrik című drámáját. A több szempontból is rendhagyó előadást, és az ön alakítását kritikák sora méltatta. A rettegett ítésk, Molnár Gál Péter a következőket írta a Népszabadságban: „Király Falstaffja nem történelmi múltban játszódó ripackkövér. Kilép a színpadi sablonok kényelmességéből. A nehezebb úton vezet végig roppant belső mérettel hősét. Nehezebb, önlemondásos próbamunka vezetett Király Levente művészi eredményéhez. El kellett vetnie mindazt a színészi szakismeretet, amit négy évtized alatt begyűjtött. Újra kezdte a Shakespeare-szerep tanultával a teljes színészetet. Mozgósította szakmai ismeretei helyett emberi ismereteit. Az eredmény nem annak a fölszokrátatása, hogy mit tud a színész a mesterségéről, hanem, hogy mit tud az emberi fajról. (...) Az önmaga korábbi sikereivel hősiesen megbirkózó színész diadalmaskodik.” Idézhetnék más kritikákat is, amelyekből úgy tűnt, mintha sokan most fedezték volna fel Király Leventében a nagy színészt...

- Lehet. Idővel rájön az ember arra, teljesen mindegy, hogy mit írnak a kritikusok. Nagyon sokan gratuláltak, mondván, Molnár Gál Péter soha, senkiről nem szokott így írni. Bevallom, egyáltalán nem ajultam el a kritikájától, bár azt hiszem, megéreztem az előadásból valamit, amit csak én tudok megcsinálni. A színészi életem egy fejlődési folyamat: hullámbó, azaz hol ilyen, hol olyan. Szegedre sokáig nem nagyon jártak

úgynevezett nagy kritikusok, ezért hosszú idő múlva újra látni valakit, felfedezés-számba mehet. Molnár Gál Pétert nagyon becsülöm, mert azon kevesek közé tartozik, akik kemény, elemző kritikákat írnak, és mindig vállalják a véleményüket. De soha nem felejttem el, hogy a kritika mindig csak egy ember véleménye. Lehet, hogy más egészen másként látja. Soha nem érdekelt, hogy épp ki ül a nézőtéren, eljött-e valamilyen kritikus, mert ez a játékomat úgysem befolyásolja. Zsótér Sándor Falstaff-előadásában az izgatott, hogy Falstaff mitől olyan, amilyen, mitől gonosz vagy nem gonosz. Fastaff én vagyok! Atengedtem a zsigereimen, megszenvedtem érte, benne van a fél életem. Vagy talán az egész is. Persze jobb lett volna, ha mindezt előbb észreveszik, akkor talán többször írtak volna rólam, ami egy vidéken játszó színész számára mégiscsak nagyon fontos. Annak ellenére is, hogy a színházi egy nagyon szűk szakma, amelyben az emberek tudnak egymásról. Pécssett, Győrött és Kaposvárott is bemutatták Az ügynök halálát, én is nyomon követtem, hogy milyen előadások voltak. Magunk között számon tartjuk, ki hol tart, mit csinál. Én nem vagyok igazi színésztípus, azaz nem akarom magam mindig megmutatni. Vannak kihegyezett pillanataim: az előadásaim. Amíg bírom, ezekbe mindenem, az életem is beleadom. De ha lejttem a színpadról, már nem akarok folyamatosan színész lenni. Nem intézem sem a pályámat, sem a hírverésemet. Jólesik, ha azt mondja egy kolléga – legutóbb például Kovács Lajos –, hogy hallott a sikeremről. Ugyan rosszul esik, ha rosszat írnak rólam, az csak egy vélemény, attól még ugyanaz vagyok. Elsősorban ember, csak másodsorban színész. Kétségek közt aggódva, hogy a következő szerepet meg tudom-e majd csinálni.

– *Hogyan látja a színház lehetőségeit, jövőjét?*

– Az egész színházi világ jövőjét nagyon nehéznek látom. Eldobják azt is, ami régen jó volt. Pedig nem lenne szabad! Vannak, akik azt szeretnék elérni, hogy megszűnjenek a társulatok, és befogadószínházak legyenek. A prózai társulatoknál ez mindenképp visszafejlődést jelentene. Gazdasági előnyeit megértem, és azt is, hogy így csak a legsikeresebb színészeket hívnák meg. Egy ilyen rendszerben azonban nem hiszek, csak a társulati színházban. Úgy látom, ez a veszély bennünket most nem fenyeget, mert Korognai Károly, a Szegedi Nemzeti Színház új igazgatója társulatot szeretne építeni. De több meghatározó fővárosi színház igazgatója azt nyilatkozta: a magyar színházi élet úgy működne igazán jól, ha ők Pesten létrehoznák a csodálatos előadásait, és azokkal eljőnnének vidékre. Tulajdonképpen stagione-rendszerben játszanának. Csak abban reménykedem, hogy azokban a vidéki városokban, amelyek saját színházzal rendelkeznek, erősebb lesz az egészséges lokálpatriotizmus, és nem mennek bele a saját társulatuk feladásába. Nagy veszélynek tartom azt is, hogy hangsúlyeltolódás érvényesül a zenés darabok felé. Nem tudom, ma ki merne vállalkozni rá, hogy nagyszínházban például egy Lorca-drámát bemutasson. Régen a Várnászra bejött a közönség. A mai átalakuló, forrongó világban a publikumnak már mások az igényei, de ezzel már a színház társadalomban betöltött szerepéhez jutunk, amelynek elemzése túl messzire vezető kérdés lenne.

– *Magánemberként milyen ma a közérzete?*

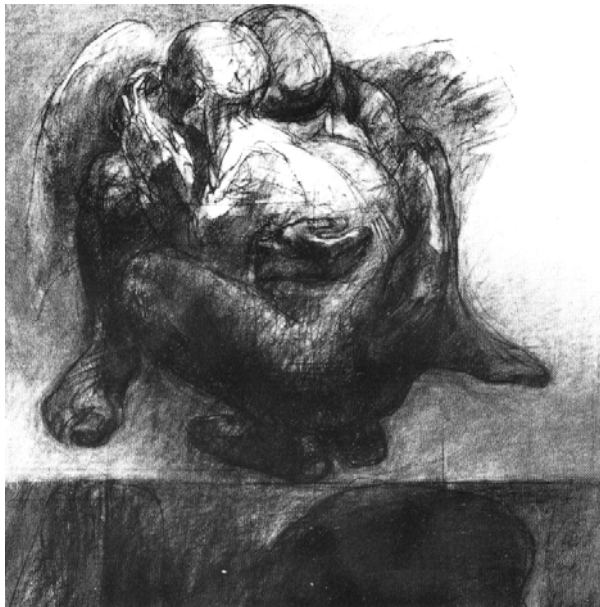
– Sok tulajdonságot örököltem apámtól. Ha visszagondolok, mennyit tudtam vitatkozni, veszekedni Nagy Lacival, Sándor Jancsival és az összes többi színházvezetővel, és azzal sem értek egyet, amit mostanában mondanak, akkor el kellett gondolkodnom, talán bennem van a hiba. Lehet, hogy bennem van. Az ember hajlamos azt gondolni, hogy más is ugyanazt gondolja az életről, mint amire ő jutott. Aztán kiderül,

hogy nem. Mindenki indokolást keres, és tarolni akar, ami bizonyos fokig érthető is. De bizonyos fokon túl már nem!! Azt látom magam körül, hogy mindenki csak a pénzt hajszolja. Miután szegénységben éltünk, és élünk még nagyon sokan, sokáig, mindenki, aki megteheti, mert közel van a tűzhöz, kaszálni akar. Ez gusztustalan! Mindig rosszul érzem magam, ha felfedezni vélem a kaszálást. Az a szemlélet annyira belénk ivódik, ha valaki nem ezt csinálja, azt mondjuk rá: élheterlen. Emiatt kicsit rosszul érzem magam.

- *Szeptemberben kezdte negyvenedik évadját a Szegedi Nemzeti Színházban, mit gondol ennyi idő után a városról?*

- A legfontosabb: Szeged élhető város. Nem véletlen, hogy mennyi értékes ember él és dolgozik itt. Hál' istennek, túl nagyok az értékek ahhoz, hogy megszűnjének. Azzal nem értek egyet, amikor azt akarják bebizonyítani, hogy az előző úgy volt rossz, ahogy volt. Ez a gondolkodás már a '20-as évektől tetten érhető Szegeden, később azt mondták, ez a Pol-Pot-megye. Abban, hogy jól döntöttem, amikor a csábításoknak ellenállva maradtam, már nagyon régóta biztos vagyok. Ahol az ember jó munkát kap, jól érzi magát, ott maradnia kell. Sohasem politizáltam, noha sokszor, sokfelől hívtak. Az én életem színészet, máshoz nem is értek. En a színpadon, a szerepeimmel politizálok.

Hollósi Zolt

Z. ERDEI ANNA: ZSOLTÁR